

SOMA:

Facia Devam Ediyor

Nuri Ersoy

17 Kasım 2015

Yayın Tarihi: 29 Kasım 2015

Selcan Kaynak: Nuri bize kendini tanıtır mısın?

Tabii ki. Adım Nuri Ersoy. Boğaziçi Üniversitesi Makine Mühendisliği bölümünde öğretim üyesiyim. Aynı zamanda Boğaziçi Soma Araştırma Grubu'nun ve Soma Dayanışması'nın bir üyesiyim. Bu iki inisiyatif belli bir çalışma temposu, süreci sonucunda bir rapor yazdı. Bu arada şöyle göstereyim: "Ge-li-yo-rum Diyen Facia" isimli. Ocak 2015'te yayımlandı bu rapor. Önümüzdeki günlerde de ikinci baskısı yapılacak. Yani rapor yayımlandıktan sonra da süreci takip etmeye ve güncellemeye çalıştık. Gücümüz yeterse önümüzdeki yıllarda da belli periyotlarla belli güncellemeler yapmayı düşünüyoruz.

Kaynak: Aslında benim ilk sormak istediğim şu. 13 Mayıs 2014'te Soma'da bu facia meydana geldi. Ardından üniversitede nasıl bir örgütlenme oldu? Soma Dayanışması nasıl ortaya çıktı? Biraz bahsedebilir misin?

Soma'daki facia aslında Türkiye tarihinin karanlık anlarından biriydi. Herkes büyük bir moral bozukluğu içindeydi. İnsanlar bir şeyler yapmak istiyor, bunun arkasındaki sebepleri insanlar az çok biliyorlar ve böyle bir facianın neden meydana geldiğini az çok anlıyorlar; ama ne yapabiliriz, nasıl yardımcı olabiliriz bu insanlara diye her şeyden böyle bir insani dayanışma refleksi vardı. Zaten öğrenci ve öğretim üyelerinden oluşan bir grup hemen örgütlendi ve oraya bir taziye ziyaretine gitti çok kısa bir süre içinde. Daha sonra biz, öğretim üyeleri, bir araya geldik. "Bu konuda ne yapabiliriz?", "Üniversitenin bu konudaki işlevi ne olabilir?", "Akademinin bu konuda ne gibi bir sözü olabilir?" gibi konularda konuşmaya başladık. O noktada da, aslında, bir aydınlatma faaliyeti yürütmemiz gerektiğini düşündük. Bu kazanın teknik sebeplerinin ötesine geçen ve ekonomik, sosyo-politik sebeplerini de inceleyen bir çalışma yürütmemiz ve bunu toplumla paylaşmamız gerektiğine karar verdik. Üniversitenin yapabileceği en iyi şeyin de bu olduğunu düşündük ve bir çalışma başlattık. Bu çalışma kapsamında çeşitli kereler saha ziyaretleri gerçekleştirildi. Boğaziçi Üniversitesi Soma Araştırma Grubu üyeleri ve Soma Dayanışması'ndan öğrenciler birçok kere gittiler, geldiler. Süreci takip ettik. Yani davalar sürecini, kazadan sonra insanların durumunu, o durumun nasıl evrildiğini... Dolayısıyla Soma'yla Boğaziçi Üniversitesi arasında kalıcı bir bağ, ilişki kurulmuş oldu bu süreç içinde.

Kaynak: Ve bu dayanışmada değişik bölümlerden hocalar var: sosyal bilimciler, mühendisler, eğitim fakültesinden hocalar... Öğrenciler, emekçiler var. Dolayısıyla üniversitenin değişik bileşenlerini bir araya getiren bir dayanışma ve bu şekilde de çalışmaya devam etti sanırım. Raporda bunu görüyoruz.

Evet, evet. Tabii genel bir enerji düşüklüğü olsa da süreç ilerledikçe, ilgi kaybolursa da, en azından belli bir kesim bunu sürdürmek konusunda bir kararlılık gösterdi. Yani şu anda dördüncü celsesi bitmiş durumda davanın. Aralıkta beşinci celsesi başlayacak. Yine takip ediyoruz. Orada ilişkilerimiz var. Gidiş gelişlerimizde kurduğumuz bazı bağlantılar var. Onlar üzerinden takip etmeye çalışıyoruz.

Kaynak: Sahaya gittiğinizde ilk taziye ziyareti itibariyle biraz anlatabilir misin? Nasıldı ilk izlenimleriniz? Muhakkak çok zor, çok değişik duyguları ve tepkileri içeren bir deneyim olmuştur ama neler aklında kaldı? Neleri paylaşmak istersin?

Ben şahsen ilk taziye ziyaretlerine gidemedim. Daha sonra Temmuz ayı ortasında bir saha ziyareti, teknik gezi yapabildik; ama ilk gidenlerin gözlemlerini aktarabilirim. Tabii ki çok büyük şaşkınlık, üzüntü ve öfke vardı. Öfke zaman zaman siyasal iktidara yöneliyordu. Ondan sonra sorumlu olarak maden ocağını işleten şirketin ötesine geçen bir suçlama vardı insanlarda. Ondan da öte tabii ki çok büyük bir depresyon hali vardı. Yani toplumsal bir depresyon hali... Büyük bir travma yaşanmıştı. Yüzlerce dul kalan kadın, yetim kalan çocuk vardı. Ve tabii ki insanımızın, Türkiye insanının, bir yardımsever ruhu da var bir yandan. Ondan sonra orası bir şekilde bir ilgiye boğulmuştu. O ilginin getirdiği oyalanma nedeniyle yas da tutamama durumu vardı. Yani insanlar doğal bir yas sürecini yaşayıp da bununla yüzleşip hesaplaşma konusunda adım atamamışlardı. Bu bir süre devam etti yaz sonuna kadar. Ondan sonra giderek sönümlendi. Aslında yani, aşağı yukarı, şu anda gündemden düşmüş durumda ve herkes unutmüş durumda Soma'yı bir ölçüde.

Kaynak: Öyle maalesef... Bu raporda, ilk raporda, sen kendi kaleme aldığın bölümde, "İşleneceğini Herkesin Bildiği Bir Cinayetin Öyküsü", Márquez'in Kırmızı Pazartesi romanından bir alt başlık olarak başlıyorsun. Neden bu başlığı kullandın? Neler gözlemledin?

Aslında hakikaten olgulara eriştikçe bu başlık kendiliğinden belirdi zihnimde. Birçok rapor var. Yani en önemli olarak Cumhurbaşkanlığı Denetleme Kurulu'nun raporu ve Maden Mühendisleri Odası'nın iki raporu var kazadan önce yayımlanmış olan 2010 tarihli. Ve burada böyle bir kazanın, böyle bir facianın meydana gelme olasılığı çok açık bir şekilde belirtiliyor. Yani burada birtakım eksiklikler tespit ediliyor, sorunlar tespit ediliyor ve bunlar giderilmezse büyük bir facianın olacağı söyleniyor. Özellikle Maden Mühendisleri Odası'nın raporunda Soma havzasına işaret ediliyor. Çünkü Soma havzası yeraltı madenciliğinin görece yeni olduğu, tarihinin eski olmadığı bir havza. Dolayısıyla burada

belli bir bilgi birikimi ve tecrübenin olmadığı söyleniyor. Yani öbür taraflara, Zonguldak ve Amasya havzalarına, baktığımızda buralarda geçmişte çok büyük kazalar olmuş; sonuçta bu tehlikeli bir iş, özellikle yeraltı madenciliği; ama buralarda bununla nasıl başa çıkılacağı nasıl önlem alınacağı öğrenilmiş. Yani birtakım denge-denetleme mekanizmaları kurulmuş. Fakat Soma havzasında çok çarpık bir durum söz konusu. Yani bir yandan rödövens denilen bir nevi özelleştirmeyle maden ocakları özel bir şirkete devredilmiş. Diğer yandan özellikle yeraltı işletmeciliği konusunda 10 seneden eski olmayan bir tecrübe var ki 10 senelik bir tecrübe çok eski bir tecrübe sayılmaz madencilikte onu gördük. Ondan da öte kazanın meydana geldiğinden bir ay öncesine ilişkin sensör (gösterge) kayıtlarına baktığımızda, ki bunlar bilirkşi kayıtlarında mevcut, giderek artan bir yükselme var. Yani normalde mevsim normallerine göre 22-23 derecelerde olması gerekirken madenden çıkıştaki hava sıcaklığı mesela bir ay önce 4 derece 5 derece artmış. 15 gün önce 10 derece artmış ve kazaya doğru da giderek hızlanan bir artış söz konusu.

Kaynak: Yani son günlerde de 40 derecenin üstüne çıkmış.

Evet. Yani zaten bu madencilerin tanıklıklarında da ifade edilen bir durum. Yani aslında orada insanlar ölmeden yavaş yavaş zehirlenmeye başlamış. Mide ağrısı, baş ağrısı, kusma gibi zehirlenme belirtileri görülmeye başlamış.

Kaynak: Bu karbon monoksit konsantrasyonu da artmış ve anlaşılan sensörlerde de bunun arttığına dair bir bilgi var. Dolayısıyla zaten birkaç haftadır, en azından, böyle bir anormallik olduğu belli; ama devam etmişler.

Ediyorlar, evet. Çalışmaya devam ediyorlar çok ilginç bir şekilde. Ve aslında bir şeyler olduğu biliniyor. Yani tespit edilmiş. Onu da şeyden anlıyoruz... Kazanın meydana geldiği noktada çok sayıda üst düzey yönetici, mühendis de var. İşçilerin yanında burada onlar da ölmüşler kaza sırasında. Yani bir sorun olduğu belli. Soruna ilişkin bir önlem alınmaya çalışıldığı belli. Ancak ocağın geneline dair bir önlem alınmıyor. Yani üretim durdurulmuyor.

Kaynak: Ve anlaşılan denetim adına pek bir şey yapılmamış burada. Bu göstergeler dikkate alınmamış. Ondan sonra kaza olduğu sırada ve ardından kurtarma çalışmalarına dair hiçbir hazırlık yok. Ve maalesef bütün bu süreçler bir faciayla sonuçlanıyor.

Bu facia, bugünden bakıldığında görülüyor ki, ilmek ilmek örülmüş. Adım adım oraya doğru bir gidişat var. Daha sonra ortaya çıkıyor ki post mortem (ölüm sonrası) analizde bu görülüyor. Çünkü –denetimlerden söz ettin- gerçekten denetimlerde de çok büyük eksiklikler olduğu görülüyor. Yani işçi ifadelerinde de var bu. Ondan sonra açıkçası birçok kişinin ağzından şunu duyduk: “Denetimler oluyordu. Maden İşletmeleri Genel

Müdürlüğü'nden birtakım müfettişler geliyordu Çalışma Bakanlığı'ndan. Ocağın belli bir bölümü, belli bir ayağı hazırlanıyordu onların denetimine. Geri kalanlar ya perdeleniyordu ya da bir şekilde manipüle ediliyordu gelenler ve hazırlık yapılan bölgede gezdirilip; ondan sonra yemeğe götürülüyordu, ağırlanıyordu ve gönderiliyordu. Yani bu çok açık olarak ifade edildi birçok kişi tarafından. Zaten bu bilirkişi raporlarında da tespit edilmiş. İki tane bilirkişi raporu yayımlandı şimdiye kadar, ayrıntılı bilirkişi raporu. Bu denetimleri yapan kişilerin sorumlulukları burada açık olarak ifade ediliyor.

Kaynak: Bunlar hukuki süreçte herhangi bir şekilde sorumlu tutulabiliyorlar mı? Kimler var dava sürecinde?

Bunlar iş güvenliği müfettişleri, Maden İşleri Genel Müdürlüğü müfettişleri, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı iş güvenliği müfettişleri ve maden ocağının ruhsat sahibi olan Türkiye Kömür İşletmeleri Genel Müdürlüğü yetkilileri. Kamu görevlileri olarak adlandırılm hepsini. Kamu görevlilerinin payı bilirkişi raporlarında tespit ediliyor. Ancak, biliyorsunuz, Türkiye'de memurlarla ilgili bir mevzuat var. Bağlı olduğu bakanlığın izin vermesi gerekiyor soruşturma açılabilmesi için bu memurlarla ilgili. Fakat her iki bakanlık da şimdiye kadar bu izni vermedi. Yani dolayısıyla kamu görevlileri, herhangi bir kamu görevlisi davaya dâhil edilemedi bu nedenle.

Kaynak: Haberleştirilmesinde de, çoğunlukla, bu Soma İşletmeleri ile bağlantılı kimseler aslında daha fazla göz önünde oldu.

Evet. Yani bakacak olursanız basında çıkan haberlere onların şeytanlaştırılması hatta mühendislerin... Yönetim kurulunun, şirket sahibinin değil de orada çalışan mühendislerin üzerine yıkılmaya çalışılması gibi bir durum söz konusu bütün bu sürecin.

Kaynak: Ve bu genel algı da bu Soma İşletmeleri'nin bu sorumluluğun tamamının sahibi olduğuna yönelik; ama sizin bu raporda da, az önce sözü geçen raporda da bahsedilen, devletin aslında çok önemli bir sorumluluğu var çeşitli aşamalara dair.

Kesinlikle, evet.

Kaynak: Ama bu pek tartışılmıyor.

Yani aslında devletin sorumluluğu kamu görevlilerinin görevini ihmal etmesinin de ötesine geçiyor. Sonuçta bu devletin belirlediği enerji politikasıyla, yerli kaynaklardan enerji üretilmesi politikasıyla da alakalı. Onlarla ilgili bilgiler de var. Aslında işin ucu oraya dayanıyor. Biz onu bir şekilde vurgulamaya çalıştık. Çünkü kömür üretimi üzerine çok ciddi bir baskı var, maden ocakları üzerinde. Zaten burada verdiğimiz verilerde de görülüyor bu. Örneğin yeraltı işletmeciliği ile yapılan kömür üretimi 2004'ten 2013'e gelene kadar 14 kat artmış.

Kaynak: Bu çok çarpıcı.

Evet, çok çarpıcı bir artış. Yüzdelere vurduğunuzda İnanılmaz oranda bir artış var. Yıllık artışlar söz konusu. Geriye dönüp baktığınızda bu artışı destekleyecek bir teknolojik altyapı yatırımı, geliştirme çalışması filan söz konusu değil. Yani mevcut sistemleri ve iş gücünü sonuna kadar kullanarak, kapasitesinin üzerinde zorlayarak bu üretim artışı gerçekleşmiş gibi görünüyor.

Kaynak: O sırada çok konuşulan, haberleştirilen bu kömür yardımları ve üretim artışıyla kurulan bağlantıydı. Siz nasıl bir tespitte buldunuz?

Aslında kömür yardımlarıyla ilgili olan kamuoyundaki genel yargıdan farklı bir tespitte bulduk. "İnsanlara kömür yardımı yapılabilmesi için bu kömür çıkartılıyor. Bu zorlama oluyor," gibi bir genel yanlış söz konusu. Tabii ki o bu işin bir parçası ama yardım olarak çıkartılan kömür dağıtılan kömürün çok küçük bir yüzdesi. Asıl tüketim enerji santrallerinde; yani kömüre dayalı termik santrallerde gerçekleşiyor ve o kömür yardımları nedeniyle de işletme zarar etmiyor. Türkiye Kömür İşletmeleri zarar etmiyor; çünkü bedeli ödeniyor Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı Sosyal Yardımlaşma Kurumu tarafından. Dolayısıyla "Bu kömürleri bedava dağıtabilmek için böyle bir üretim artışı gerçekleşiyor," doğru değil. Ama yani bedava kömür dağıtılmasının ardındaki sosyal politikaları ayrıca sorgulamak lazım ki raporda o da sorgulanıyor. Bunların hak temelli bir sosyal yardım politikası çerçevesinde dağıtılmadığı; büyük ölçüde, işte, yerel yönetimlerin, siyasetçilerin inisiyatifiyle gerçekleştiği ve çok seçili ailelere bu yardımların yapıldığı gibi bir durum söz konusu.

Kaynak: Ve aynı tespit aslında bu Soma'da faciadan sonra dağıtılan yardımlar için de söylenebilir. Sizin raporunuzda da yer alan tanıklıklar var.

Kesinlikle. Kazada hayatlarını kaybeden işçilerin yakınları şu ana kadar herhangi bir tazminat alabilmiş değiller bir kere. Hak ettikleri tazminatı alamadılar. Onun da ötesinde kaza nedeniyle işletmesini kapatmak zorunda olan şirketin işten çıkardığı işçiler de tazminatlarını alamadılar. Yani insanların eline bir miktar para geçti; ancak o tamamen toplanan yardımların ailelere bölüştürülmesinden kaynaklanıyor. Yani yine Türk insanının yardımlaşma ruhu bir ölçüde devreye giriyor orada. Ama yani bu hak ettikleri tazminatları alabilmiş değiller henüz; çünkü dava devam ediyor. İşten çıkarılan işçilerin tazminatlarının hemen ödenmesi lazım; ama bu bile ödenmedi. Orada yakın zamanda şey ortaya çıktı. Sendika şirketle bir anlaşma yapmış, yetkili sendika ve 24 taksitle ödeme kararı alınmış. İlk taksit seçimlerden önce ödenmiş. Ondan sonra gerisi henüz ödenmemiş.

Kaynak: İnanılmaz, evet. İlk raporun ardından devam eden hukuki süreci, oradaki durumu, sendikal örgütlenmeyi ve yine o bölgede kurulacak termik santralle ilgili

gelişmeleri takip ettiniz ve ikinci bir raporunuz da var. Bu sendikayla ilgili tespitler de çok ilginç aslında orada. Çünkü tabandan bir örgütlenme girişimi var sanırım. Kamil Kartal isimli bir beyle görüşmüşsünüz. Ama bu çok da kuvvetlenemedi galiba.

Yani şöyle... İnsanların ilk tepkisinin önüne set çekmek mümkün değildi. Yani kaza olduktan sonra 2014 yazında yaşanan sürecin önünde durmak mümkün değildi. Orada çok sayıda insan, çok sayıda işçi, işsiz kaldı zaten. Ondan sonra önemli bir sayıda işçi o sendikadan istifa edip ya yeni bir sendika kurma girişimine yöneldiler ya da DİSK'e bağlı Maden-İş sendikasına yöneldiler. Dolayısıyla bir kopuş yaşandı; fakat daha sonra çeşitli yöntemlerle sendikanın tekrar elinin güçlendiğini görüyoruz. Baskı yöntemleri devreye sokuldu. Ondan sonra insanların işsiz kalma tehdidi devreye sokuldu. Dolayısıyla istifa eden işçilerin bir bölümü geri döndü Türk-İş'e bağlı sendikaya. Yani devletin de burada çok önemli bir müdahalesi oldu. Olduğunu söylediler daha doğrusu görüştüğümüz işçiler. Devlet açık olarak, Soma Kaymakamı özellikle, Türk-İş'e bağlı sendikadan yana tavır koymuş ve diğer sendikaların örgütlenmesinin önüne geçmeye çalışılmış. Yani o raporun ilk versiyonunda yok ama ikinci baskısında dile getiriyoruz bu gelişmeleri.

Kaynak: Peki ne gibi işlerde çalışıyor bu işsiz kalan insanlar? Tekrar madenlere mi döndüler?

Yani tabii şimdi bölgede kömür rezervleri çok fazla. Yeni maden ocakları açılıyor. Bir kısmı buralarda iş bulmaya çalıştı. Buldular da bir kısmı. Ama yani genel olarak bir işsizlik sorunu söz konusu ve CHP milletvekili Özgür Özel'in dile getirdiği bir iddia var yazın dava zamanlarına denk gelen bir süreçte. Şeyi söylüyor: İnsanlar, mesela işçiler televizyonda konuştularsa, mahkemede aleyhte ifade verdilerse şirket ve devlet kurumları hakkında ya da psikolojik bir problemleri varsa; bunlar işe alınmıyor, işsiz kaldılar. Dolayısıyla faciada yaşamını yitirenlerin ve onların yakın çevresinin çok ötesine geçen bir etki söz konusu.

Kaynak: Facia devam ediyor aslında.

Evet bir ölçüde, bir anlamda devam ediyor. Bir iyileşme meydana geldiği söylenemez. Bir kere zaten adalet yerini bulmadı. Kamu görevlileri yargılamaya dahil edilmedi. Edilemedi her türlü girişim ve çabaya rağmen. Danıştay'ın bakanlık kararlarını bozma kararına rağmen edilemedi. Tazminat davaları devam ediyor. Dolayısıyla hukuksal açıdan bir onama olmadı.

Kaynak: 6552 ve 6592 sayılı kanunlar var ve bunlar biraz haberleştirildi de. Birincisi torba kanundu. Diğer de maden işletmelerine yönelik bir kanun. Sanki birtakım iyileşmeler yapıldı gibi bu kanunlarla. En azından o sırada haberleştirildiği çerçevede içinde. Siz raporda bunlara da değiniyorsunuz. Bunları ayrıntılı şekilde inceliyorsunuz ikinci raporda, bu kazadan sonra olan gelişmeler. Ve aslında çok da kapsamlı ve

Önemli değişiklikler önermediklerini söylüyorsunuz. Biraz anlatabilir misin bu kanunlar ne yapabiliyor olabilir ve esas ihtiyaç olan ne?

Tabii. Şimdi 6552 sayılı kanun, yapılan ilk düzenleme, iş kanununda bir değişiklik yapıyor. Burada işçilerin sosyal haklarına özellikle de maden ve yeraltında çalışan işçilerin sosyal haklarına ilişkin bir düzenleme söz konusu. Kıdem tazminatı, emeklilik yaşı, ücret ödemeleri, çalışma saatleri vesaire ile ilgili... Bu küçük de olsa önemli bir adım atılmış olan ve tabii ki bunun bir maliyeti oluşuyor. Yani işveren üzerinde bir maliyeti oluşuyor. Çünkü asgari ücretin minimum iki katı ödenmesi öngörülüyor, çalışma saatleri önce 36 saate indiriliyor sonra 37.5 saate çıkarılıyor vesaire. Ayrıca 6 aylık çalışma şartı aranmıyor kıdem tazminatı ödemelerinde. Dolayısıyla işçilerin lehine olan ve işverene maliyet yükleyen bir düzenleme; ancak maliyetin işveren tarafından da karşılanmaması için bir düzenleme yapılmış ve bakanlar kurulu tarafından belirleneceği söylenmiş bu farkın. Yani fazla çalışma ücreti, ücretli çalışma, ücretli izin süresi vesaire yani bu değişikliklerden kaynaklanan maliyet artışının fiyat farkı olarak ödenebilmesi için Kamu İhale Kurulu teklifiyle Bakanlar Kurulu'nun yetkisine bırakılmış. Yani dolayısıyla işverenin üzerine bir yük biniyor gibi görünse de aslında bu devlet tarafından karşılanıyor bir yandan da. İşçilerin çalışma koşulları ve özlük haklarıyla ilgili düzenlemeleri olumlu bulduk tabii ki ama bunun yeterli olmadığını söyledik. 6645 sayılı kanun da iş sağlığı ve iş güvenliği kanununda değişiklik yapılmasını dair bir kanun. Burada da iş yeri hekimi ve iş güvenliği uzmanlarının yetkileri artırılıyor ve iş güvenceleri genişletiliyor. Yani olumsuz bir rapor vermeleri nedeniyle herhangi bir şekilde hak kaybına uğramaları ya da işlerini kaybetmeleri, engellenmeye çalışılıyor; ama biz zaten bunun farklı mekanizmalarla -mesela mobbing mekanizmasıyla- engellenebileceğini belirtiyoruz. İşveren tarafından farklı bir şekilde işine son verilebileceğini ya da işten ayrılmaya zorlanabileceğini belirtiyoruz ve aslında bu uzmanların yani iş güvenliği uzmanları ya da iş yeri hekimlerinin maaşlarını farklı bir kaynaktan -mesela işverenlerden alınan ücretlerin toplandığı bir havuzdan- ödenmesi gerektiğini söylüyoruz.

Kaynak: Dolayısıyla bunların uygulanabilir olması için ayrı bir denetleme ve finans sistemi olması gerekiyor değil mi?

Tabii, evet. Yani bir kurum aleyhine rapor yazma yetkisine sahip olan kişinin o kurumdan maaş almaması gerekiyor. Temel ilkenin bu olması gerekir. Aynı şekilde mesela teknik nezaretçilerle ilgili bir düzenleme yapılıyor daha sonra 6592 sayılı maden kanunuyla bazı kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılmasına dair kanunda. Burada da eskiden beri şöyle bir sistem var. "Teknik nezaretçi" denen bir yetkili var ve bu bağımsız çalışıyor. Bağımsız çalışıyor dediğim kendi ofisi var mesela ve belli maden iş yerlerini denetleyerek teknik nezaretçi defteri yazıyor. Dolayısıyla ücretini yine işletmeden alıyor. Denetlediği işletmelerden alıyor. Ücretini denetlediği işletmelerden alması ya da

denetlediği işlerden alması aslında bir ölçüde elini bağıyor. Yani aleyhte bir rapor yazmasını engelliyor. Ama aleyhte bir rapor yazarsa en fazla o iş akdini kaybeder. Yani o işletmeyle iş yapamaz hale gelir. Başka bir teknik nezaretçi ile anlaşmayı tercih edebilir şirket. Şimdi yeni düzenlemeyle bu kaldırılıyor ve daimi nezaretçiler getiriliyor. Daimi nezaretçilerin de maaşlarını işletmeden almaları öngörülüyor. Yani iş güvenliği uzmanıyla aynı durum burada da söz konusu. Denetlediği kurumun çalışanı haline geliyor daimi nezaretçi.

Kaynak: Daha da bağlayıcı bir sistem.

Tabii daha da bağlayıcı bir sistem kuruluyor ve aslında bir ölçüde geriye gidiş anlamına geliyor. Onun da ötesinde yetkilendirilmiş tüzel kişiler tanımlanıyor bu kanunla. Bu da madenlerle ilgili her türlü rapor, proje her türlü teknik belge hazırlama yetkisine sahip, şirket hisselerinin yarısından fazlasının sahibinin mühendis olduğu ya da bünyesinde nitelik ve nicelikleri yönetmelikle belirlenen mühendisler çalıştıran maden arama ruhsat sahibi veya işletmesi olan tüzel kişiler. Ve madenlerdeki her türlü teknik rapor, düzenleme, belge bu yetkilendirilmiş tüzel kişiler tarafından yapılacak. Ve işletme projeleri ya da değişiklik uygulamaları... Uygulama yapılamadan önce eskiden Maden İşletmeleri Genel Müdürlüğü'nden bir onay alınması gerekiyordu. Şimdi bu sorumluluk da kaldırılıyor. Dolayısıyla devletin, kamunun işletme projeleri ve değişiklikleri üzerindeki her türlü yetkisi budanıyor.

Kaynak: Aslında kamu kendisini korumuş oluyor bu değişikliklerle. Yani o alandan çekilmiş.

Aynen, evet. Zaten biz de bu değişikliğin ardında yatan olası güdünün ileride meydana gelebilecek olumsuzluklarda kamunun sorumluluğunu ortadan kaldırılması olduğunu düşündük. Bu da muhtemelen dava sürecinde kamu yetkililerinin davaya dahil edilmesine dair bir reaksiyon olarak karşımıza çıkan bir durum.

Kaynak: Evet, çok ilginç.

Çağrı Mutaf: Bir yıl geçti aradan. Geriye dönüp bakıyoruz davada neyin değiştiğine dair. Biraz da sosyal, psikolojik kısmına göz atsak... "Yas tutamadı" insanlar dediniz oradaki yoğun ilgiden dolayı. Şimdi durum nasıl? Şu an baktığınızda şunu diyebiliyor musunuz? "Yas tuttular ve psikolojik olarak daha iyi duruma gelmeye başladılar."

Bir kere burada toplumsal dayanışma için, psikologlar, TODAP adlı bir sivil toplum örgütünün çok önemli bir desteği oldu. Bir senelik bir proje için fon da buldu bu kurum ve orada psikolojik destek yürüttü bir sene boyunca. Özellikle de kadınlar üzerinde bir çalışma yaptı. Yani bir ölçüde durumla yüzleşme, kabullenme süreci yaşandığını söyleyebiliriz; ama öte yandan kamuoyundaki ilginin azalmış olması, verilen sözlerin

tutulmaması, devletin verdiği sözlerin tutmaması, tazminatların ödenmemesi, dava sürecinin çok ağır aksak ilerliyor olması vesaire ile birlikte, bunlar çok büyük bir yalnızlık ve terk edilmişlik duygusu oluşturdu. Çok az sayıda insan ve kurum bunu takip etti daha sonrasında. Yani 3 ay, 6 ay sonrasında. Giderek ilgi azaldı. Dolayısıyla verilen sözler tutulmadı. Yani sadece devletin verdiği sözler değil. Aynı zamanda yardımlaşma dayanışma ruhuyla oraya giden insanların, sivil toplum örgütlerinin verdiği sözler de tutulmadı. Bunlar çok büyük bir umutsuzluk yarattı orada, bunu söyleyebilirim.

Kaynak: Acı olan burada değişik kimselerle de görüşürken onların da bir yerde, özellikle madenlerde çalışanların, sanki bu işin doğasında var bu tarz kazalar gibi bir kabullenmişlik psikolojisi içinde olmaları. Yani "Bu işin doğasında var. Ne yapalım? Biz de buna doğduk zaten, biz de burada çalışacağız. Başka yapacak pek bir şey yok," gibi birtakım ifadeler var. Bu beni etkiledi hakikaten. Nasıldı onlarla görüşmek? Oradaki madencileri kastediyorum. Çünkü kuşaklar boyu bu işi yapıyorlar ve çok düşük ücretlere, çok -anlattığın gibi- çok zor çalışma koşullarında ve ölümü göze alarak. Gençler de buna devam ediyor.

Evet; çünkü başka seçenekleri yok. Yani tarım bir seçenek olmaktan çıkmış. Zaten Türkiye'de bir iç göç söz konusu. Yani nerede iş varsa insanlar oraya göç ediyorlar. Somalı olmayan da pek çok insan da var orada başka maden havzalarından gelen ya da daha önce hiçbir şekilde maden işçiliği yapmamış ama tarımsal geçim olanakları bitirildiği için maden işçiliği tek seçenek kalmış ve ona yönelmiş insanlar var. Yani evet. Böyle... İnsanlarda her an bir kaza olabilir duygusu hep var. İnsanlar mesai saati bittiğinde madenden çıktıklarında birbirlerine geçmiş olsun diyorlar. Yani bugün de bir şey olmadı gibi... Böyle bir işte çalışmak nasıl bir şey düşünün artık. Mesai saati bitiyor ve bittiğine şükrediyorsunuz bir şey olmadığına. Bu durum tabii ki devam ediyor. Orada yaşayan insanların hayatına çok az dokunuyor yapılan değişiklikler. Çünkü bir zihniyet değişikliği yok. Tüm zihniyetin değişmesi, yeniden ele alınması lazım yani Türkiye'de iş güvenliğine ilişkin, işçi sağlığına ilişkin. Yaklaşımın yeniden ele alınıp masaya yatırılması lazım. Biz biraz bunu da vurgulamaya çalıştık. Yani oradaki ihmaller ve orada ilmek ilmek örülen facianın ardında yatan nedenler aslında yapısal sorunlar ve bunlar devam ediyor bir şekilde. Türkiye'nin sosyo-ekonomik sistemine bağlı, kalkınma modeline bağlı, enerji politikalarına bağlı birtakım nedenler var ve bunlar devam ediyor. Nitekim daha sonra aynı çapta olmasa da bazı kazalar oldu. Hala da olması ihtimali yüksek. Burada sürekli bir takip gerekiyor. Facia olduğunda oradaki insanlarla dayanışmak tabii ki çok insani bir duygu, yardımlaşma duygusu. Ama yeterli değil. Yani ısrarlı olmak lazım. Takip etmek lazım ve bir zihniyet değişikliği gerçekleştirmek için gerekli olan adımları atmaya çalışmak lazım. Biz de biraz bunun başlangıcını yapmaya çalıştık.

Mutaf: Bununla ilgili bir şey soracağım aslında. Soma sizce bir istisna mı? Yani bu yapısal pek çok nedenden dolayı olur diyorsunuz ama mesela şeyden de biraz bahsettiniz. Oradaki şirketin yönetimiyle de ilgili de belli sorunlar var. "Çok iyi yönetilse bile Türkiye'de aslında böyle kazalara davetiye çıkarıyoruz. Her zaman bunları görmeye devam edeceğiz. Hatta bu çapta da bundan sonra yine görürüz," diyor musunuz mesela?

Evet. Türkiye'deki işçi ölümlerine bakacak olursanız istatistiklerine, her 3 ayda 1 bir Soma oluyor Türkiye'de. Yani daha yavaş alttan alta devam bir süreç söz konusu.

Kaynak: Soma'daki sayıları hatırlamak istersek: 800'e yakın işçi o gün maden ocağındaydı ve 301 kişi hayatını kaybetti.

Evet 301 kişi hayatını kaybetti. Ayda da aşağı yukarı 100 işçi hayatını kaybediyor Türkiye'de. Bunlar yalnız teker teker öldükleri için gazete manşetlerine çıkmıyorlar. O kadar haber olmuyor. Ama gerçek bu. Biraz aslında işin o yönüne de bakmaya çalıştık. Türkiye'de iş sağlığı ve iş güvenliğine karşı yaklaşım nedir? Bunu zaten kendi hayatlarımızdan da biliyoruz. Genelde biz bir tehlike gerçekleşmeden tehlikeye ilişkin bir önlem almak için çaba göstermiyoruz. Tabii yani kâr hırsı, üretimi artırma baskısı da bunlara eklenince bu iyice ihmal ediliyor. Dolayısıyla Türkiye'de iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin temel yaklaşım reaktif. Yani bir kaza olduğunda o kazanın bir daha olmaması için birtakım önlemler alınıyor; ama mesela bir iş yerine girip de şöyle bir uzman gözüyle – burada ne gibi kazalar meydana gelebilir, bunları önlemek için ne gibi önlemler almak lazım- buna ilişkin proaktif bir yaklaşım söz konusu değil. Yani hani bunu söylerken kendimizi de soyutlamıyorum. Üniversitede de mesela pek çok laboratuvarında ciddi kazalar meydana gelme potansiyeli var. Şimdiye kadar çok ciddi bir kaza meydana gelmedi çok şükür; biz bile yeni konuşmaya başlıyoruz. Yani Boğaziçi Üniversitesi'nde bile yeni yeni konuşulmaya başlanıyor bunlar. Yani iş güvenliği komisyonu kuruldu mesela yakın bir zamanda. Laboratuvarları, buradaki iş yerlerini denetleyecek, buradaki tehlike arz eden durumları saptayacak, bunlara ilişkin önlemler alınmasını isteyecek vesaire... Yani süreç yeni başladı.

Kaynak: Bu sizin Soma Dayanışması ve şimdi devam ettiğiniz grup olarak yapınızdan biraz bahsedebilir misin?

Mutaf: Yani iki gruptan bahsettiniz temel olarak. Biri Soma Araştırma Grubu; bu akademisyenler arasında. Bir de Soma Dayanışması. Bu gruplar belli bir aktivizm içindeki gruplar. Bu konuyu ele alıyorsunuz, rapor hazırlıyorsunuz vesaire. Dinleyenler de öğrensin, dışardan içeriye bakabilsin diye soruyorum. Bu gruplar nasıl çalışıyor? Yapıları ne? Kimler çalışıyor?

Soma Araştırma Grubu, aslında dediğiniz gibi, akademisyenlerden oluşuyor daha ziyade. Olayın biraz daha akademik yönüne bakıyorlar. Yani "Türkiye'de kalkınma politikaları, ekonomi politikaları nedir ki böyle bir kazaya zemin hazırlıyor ya da sosyal yardım politikaları nedir ki kömür yardımları sosyal yardım politikalarının önemli bir ayağını oluşturuyor? Burada yürütmenin temel yaklaşımı nedir?" gibi konuları analiz etmeye çalışıyor. Öte yandan "Türkiye'de iş sağlığı ve güvenliğinin durumu nedir? Madenlerde güvenliği artırmak için ne gibi teknik önlemler alınabilir?" gibi konularla böyle bir teknik çalışma yapılıyor. Bir yandan da, dediğim gibi, bu facianın arka planındaki ekonomi politikaları, sosyal politikalar masaya yatırılıp incelendi. Boğaziçi Soma Dayanışması o ilk yardımlaşma duygularıyla bir araya gelen gruptu. Büyük ölçüde öğrencilerden oluşuyor. Saha ziyaretleri ve gözlemlerinin çoğunu onlar yaptı. Boğaziçi Soma Araştırma Grubu'na çok zengin bir veri sağladılar bu ziyaretlerden. Ben her iki grupta da çalışıyorum gibiyim. Kitabın da editörlüğünü yaptım. Dolayısıyla bu bağlantıyı da sağlıyorum. Sonuçta, dediğim gibi, farklı amaçlarla birleşen ama sonra aynı doğrultuda hareket eden iki grup olduk. İkisi de Boğaziçi Üniversitesi'nden çıkan iki oluşum.

Kaynak: Bu hukuki süreçleri takip etmek ya da sahada neler olduğunu takip etmek çok fazla enerji, ilgi, sabır gerektiren bir süreç aslında. Çoğumuz bunu yapamıyoruz. Acaba siz bunu nasıl yaptınız? Nasıl başardınız? Nasıl devam ettirdiniz?

Yani şöyle... Şimdi bir kere kendi adıma konuşayım. Evet zaman zaman dönüp bakmak gerekiyor; çünkü süreç bir yandan işliyor, ilerliyor dava süreçleri. Bir yandan bilmediğimiz bir alan. Ben makine mühendisiyim ama madencilik konusunda hiçbir şey bilmiyordum açıkçası süreç başladığında. Orada genç mühendis arkadaşlarla tanıştık. Onlar bize madenleri gezdirdiler, öğrettiler.

Kaynak: Madene indiniz mi?

Tabii. Yani çok güzel bir deneyim bir kere; çünkü bilmediğiniz bir dünyayı keşfediyorsunuz. Yani öyle bir duygu, öyle bir güdü oluşuyor insanda bilmediği bir alana yeni girdiğinde keşfettiği şeyler... Öte yandan çok güzel arkadaşlıklar, dostluklar da kurduk. Yani hâlâ haberleştiğimiz insanlar var. Zaman zaman bir araya gelmeye çalışıyoruz, biz onları ziyaret ediyoruz ya da onlar bizi ziyaret ediyor. Gerçi mühendislerin de önemli bir kısmı işi bıraktı bu arada kazadan sonra. Daha farklı alternatiflere yönelenler, iş bulanlar o alternatiflere gittiler. Mesela birisi tarımla uğraşılıyor şu an. Bir yandan da oraya gittiğiniz zaman oradaki insanların duygularını paylaşmak da öyle bir motivasyon sağlıyor bize; çünkü gerçekten büyük bir dram yaşıyordu ve etkilenmemek mümkün değil. Yani o teması sağladıktan sonra bir kere oradan çıkmak zor. Yani günlük işlerinizi devam ettiriyorsunuz tabii ama sürekli hatırlamanızı sağlayan bir duygu paylaşımı oldu. Bir şeyler yapmaya çalıştık. Tabii ki

daha fazlasını yapabiliirdik; ama elimizden de bu kadar geldi. Yine de belli bir takip yapmaya çalıştık bugüne kadar.

Kaynak: Dinleyenler size yardımcı olabilirler mi bir şekilde yardımcı olmak isterlerse? Başka yapabilecekleri bir şey var mı ya da? Ne tavsiye edersin?

Ben her seferinde aynı şeyi söylüyorum. Öncelikle insanların kendileri üzerinden bir sorgulamaya başlamaları gerekiyor. Yani bu sadece Soma meselesiyle ilgili değil. Yani bir tüketim toplumunda yaşıyoruz. Tüketim toplumunun belli normlarını paylaşıyoruz vesaire. Korkunç bir enerji tüketimi ve enerjiye aç bir yaşam tarzı, enerjiye doymayan bir yaşam tarzı sürüyoruz aslında. Yani bunu minimize etmek için ne yapmak gerekir? Bir kere bunu düşünmemiz gerekir; çünkü kazanın sebebi enerji ihtiyacı aslında. Giderek tüketim kalıplarını değiştiren ve artıran bir toplumun enerji ihtiyacı; enerjiye dair doymak bilmeyen ihtirası diyeyim. Aslında devletin de körüklediği bir şey bu; çünkü büyümeye önemli bir katkısı var tabii enerji tüketiminin. Dolayısıyla öncelikle kendi yaşamlarımızdan bir sorgulamaya başlamamız gerekiyor. Bunu tavsiye ediyoruz her şeyden önce. Ondan sonra insanların şunun farkına varması gerekiyor. Yani büyüme rakamları için yüzde 5'ler ifade ediliyordu ama son yıllarda bu yüzde 1, 1.5, 2'lere düştü. Büyüme insanlara refah ve mutluluk sağlamıyor. Yani rakamlarla ifade edilen ekonomik büyüme bir anlam ifade etmiyor ve bunun belli bir bedeli var. Hani büyümeyi bu kadar fetişleştirmemek gerekiyor. Bunun arkasında madencilerin hayatının olduğunu bilmek gerekiyor. Bunu söylüyoruz. Üçüncüsü de orada birtakım yerel inisiyatifler, gruplar var bir şeyler yapmaya çalışan, belli bir dayanışma ağı örgütlemeye çalışan, hâlâ davaları takip eden. Bu gruplarla bir irtibat kurabilirler. Ziyaret edebilirler Soma'yı. Bir karşılaşma yüzleşme yaşayabilirler. Bunları tavsiye ediyoruz. Ama dediğimiz gibi yani bu sonuçta genel bir politikanın parçası ve arkasında yatan toplumsal, ekonomik nedenleri sorgulayarak yaklaşmamız gerekiyor bu olaya ve genelde işçi ölümlerine.

Kaynak: Teşekkür ederiz. Tekrar sohbet etmek üzere diyelim. Çok teşekkürler. Çok kolay gelsin tüm çalışmalarında.

Sağ olun çok teşekkür ederim ben de.